

Dzieje jednej kariery Władysław Sheybal (1923-1992)

ARTUR PATEK

Co jakiś czas mamy okazję oglądać na małym ekranie filmy i seriale z udziałem Władysława Sheybała, artysty należącego do nader wąskiego grona polskich aktorów, którym udało się zaistnieć na filmowym rynku w Europie i USA. Bardziej znany jako Vladek Sheybal, zyskał sławę aktora „międzynarodowego”, występując praktycznie na całym świecie. Był aktywny zarówno w kinie, jak i teatrze. Zajmował się reżyserią, pisał sztuki, z powodzeniem malował. W Polsce, którą opuścił w 1957 roku, pozostaje wciąż słabo znany. A był przecież jednym z pierwszych po Helenie Modrzejewskiej Polaków, którzy odnieśli sukces w teatrze anglojęzycznym.

Władysław Sheybal urodził się 12 marca 1923 roku (pracując za granicą podawał daty późniejsze, między 1927 a 1933) w Zgierzu, w rodzinie pochodzenia szkockiego o bogatych tradycjach artystycznych. Jego ojciec, Stanisław (1891-1976), był znanym artystą malarzem i fotografikiem, pionierem w zakresie stosowania techniki gumy wielobarwnej (w 1985 roku krakowskie Wydawnictwo Literackie opublikowało jego *Wspomnienia 1891-1970*)¹. Jedyne brat Kazimierz (ur. 1920) jest cenionym reżyserem i scenarzystą filmowym, dokumentalistą.

Kiedy Sheybal miał 4 lata, rodzina przeniosła się do Krzemieńca, gdzie ojciec objął posadę profesora rysunku w sławnym Liceum Krzemienieckim. W murach tej znakomitej szkoły pobierał nauki również młody Władysław. Pod wpływem atmosfery rodzinnego domu wcześniej zaczął wykazywać zainteresowania artystyczne. Jako uczeń brał udział w szkolnych przedstawieniach teatralnych (np. w wystawionej w 1939 roku *Balladynie* Juliusza Słowackiego był Grabcem), przejawiając już wtedy niepośledni talent aktorski. Wielu przepowiadało mu wielką przyszłość².

Po zajęciu miasta przez Armię Czerwoną we wrześniu 1939 roku był świadkiem zbrodni bolszewików. Powstały na tym tle uraz do komunizmu, a z czasem prawdziwa obsesja miały go już nigdy nie opuścić. Po wybuchu wojny radziecko-niemieckiej i okupacji Krzemieńca przez Niemców Sheybal przedostał się do Generalnego Gubernatorstwa i zamieszkał w Warszawie, gdzie wstąpił, nie bez pewnych trudności – z uwagi na nie najlepszy wynik egzaminu wstępnego – do podziemnego Państwowego Instytutu Sztuki Teatralnej (PIST). Przyjęty próbnic na pół roku (według Andrzeja Łapickiego po niefortunnym egzaminie Sheybal miał się rozplakać i to jakoby skłoniło komisję do zmiany pierwotnie niekorzys-

tnej dla kandydata decyzji), już po kilku tygodniach stał się wybijającym studentem³. W tym czasie był również słuchaczem tajnego studia Iwo Galla⁴. Po powstaniu warszawskim wywieziony przez Niemców do obozu na wybrzeżu (Altwarz) niemal cudem uniknął śmierci, uciekając z transportu więźniów przed ich egzekucją. Dzięki pomocy znajomych przedostał się do Krakowa, gdzie do końca wojny ukrywała go malarka Hanna Rudzka-Cybisowa.

Przez krótki czas występował w Teatrze Wojska Polskiego w Łodzi. Próba złożenia egzaminu aktorskiego w Łodzi w 1945 roku nie powiodła się. Za wstawiennictwem swojego nauczyciela z PIST reżysera Janusza Warneckiego oraz scenografa i malarza Andrzeja Pronaszkę został jednak dopuszczony do ponownego egzaminu, który tym razem wypadł pomyślnie.

Po uzyskaniu uprawnień aktorskich został zaangażowany do krakowskiego Starego Teatru. Jego debiutem była tu rola Doranta w *Igraszkach trafu i miłości* Pierre'a Marivaux (reż. J. Warnecki, premiera 4 września 1945 r.), gdzie partnerował m.in. Danucie Szaflarskiej i Janowi Ciecierskiemu⁵. Sezon 1946-1947 spędził w Teatrze im. Stanisława Wyspiańskiego w Katowicach, dając się poznać m.in. we *Śnie nocy letniej* Williama Szekspira (reż. Bronisław Dąbrowski, 1947; rola Lyzandra) oraz *Kaprysach Marianny* Alfreda de Musseta (reż. Władysław Krzemiński, 1947; rola Oktawa). Obydwa spektakle były następnie przeniesione na sceny Krakowa. W opinii ówczesnych recenzentów młody aktor wyrastał na artystę dużej miary, pożądanego na każdej scenie⁶.

W roku 1947 Sheybal powrócił do Krakowa, gdzie przez dwa sezony występował w Miejskich Teatrach Dramatycznych (w latach 1946-1954 Stary Teatr i Teatr im. Juliusza Słowackiego były administracyjnie połączone). Wśród wielu kreacji, które tutaj stworzył, wymienić należy m.in. rolę Frondosa w *Owczym źródle* Lope de Vegi (reż. B. Dąbrowski, 1948) i Puszkina w *Maskaradzie* Jarosława Iwaszkiewicza (reż. Karol Frycz, 1949). Łącznie w latach 1945-1949, w Krakowie i Katowicach, wystąpił w przeszło 20 przedstawieniach⁷. Z okresem krakowsko-katowickim wiązały się długotrwałe przyjaźnie z Tadeuszem Łomnickim i Zofią Niwińską, z którymi utrzymywał bliski kontakt do końca życia.

W roku 1949 Sheybal występował w Starym Teatrze z Haliną Mikołajską w dwuosobowej sztuce Charlesa de Peyret-Chappuisa pt. *Judyta*⁸. Dostrzegła go w niej Irena Eichlerówna. Pozostając pod wrażeniem jego gry, zarekomendowała go w następnym roku jako swego partnera do roli Zbyszka w *Moralności Pani Dulskiej* Gabrieli Zapolskiej, w reżyserii Ireny Babel w warszawskim Teatrze Nowym. Było to szczególne przedstawienie, wystawione bowiem dla uczczenia 50-lecia pracy scenicznej Mieczysławy Ćwiklińskiej, która wystąpiła w nim w roli tytułowej. Sheybal zagrał wbrew stereotypowi: zamiast amanta zaproponował neurastenika walczącego z „dulszczyzną”, co uznano za odkrycie interpretacyjne. Jego kreację sam Konstanty Puzyra określił jako *wysokiej klasy*⁹.

Był to punkt zwrotny w karierze aktora, zapoczątkował bowiem całą serię znakomitych ról w teatrach warszawskich, m.in. Bukowicza w *Grzechu* Stefana Żeromskiego w inscenizacji Bohdana Korzeniewskiego (Państwowy Teatr Polski, Scena Kameralna, 1951), za którą otrzymał zespołową nagrodę państwową II stopnia¹⁰. Wśród innych trzeba wymienić m.in. tytułowe w *Chattertonie* Alfreda de Vigny'ego w reżyserii Jerzego Kaliszewskiego (Teatr Ateneum, 1955) i *Dziwaku*

Nazima Hikmeta (reż. Maryna Broniewska, Teatr Ateneum, 1956). Na deskach Ateneum Sheybal występował w latach 1954-1957.

Warszawskie przedstawienie *Moralności Pani Dulskiej* okazało się ważne również w sprawach osobistych. Znajomość z Eichlerówną przekształciła się w trwający kilka lat bliski związek uczuciowy. Przyjaźń zachowali zresztą i później, kultywując ją do końca życia. *Lena fascynowała mnie i inspirowała. Słuchałem jej jak uczeń nauczycielki* – wspominał¹¹.

Równocześnie podjął studia na Wydziale Reżyserii Państwowej Wyższej Szkoły Teatralnej (PWST). W ramach Warsztatów Teatralnych PWST wyreżyserował *Trzy siostry* Antoniego Czechowa (1952). Jego pracą dyplomową była *Panna Rosita* Federico Garcii Lorki w Teatrze Ludowym na Pradze (1953). W przedstawieniu tym wystąpiła Eichlerówna. Sheybal obsadził ją również w ciepło przyjętej przez krytykę adaptacji *Skiza* Zapolskiej (Teatr Rozmaitości, 1957)¹².

W połowie lat pięćdziesiątych Sheybal był już jednym z najbardziej cenionych aktorów swego pokolenia. Pracował również w telewizji, pełniąc przez pewien czas funkcję głównego reżysera teatru TV. W roku 1956 pojawił się na planie filmowym u Andrzeja Wajdy w *Kanale*, kreując postać kompozytora, który wskutek wstrząsu nerwowego ulega obłędowi. Film ten otworzył Sheybalowi drogę do teatru i kina brytyjskiego. Polską filmografię zamknął udział w dramacie *Trzy kobiety* w reż. Stanisława Różewicza (1956, premiera w maju 1957 r.)¹³.

Latem 1957 roku Sheybal wyjechał na stypendium do Paryża i Londynu. Zdecydował się pozostać za granicą. Powie później, że komunizm paraliżował jego aktywność twórczą. *Wyjechałem, bo nie miałem nadziei. Nie wierzyłem w te wszystkie zmiany, które już wkrótce okazały się złudne*¹⁴.

Osiedlił się w Wielkiej Brytanii. Nie znając praktycznie ni słowa po angielsku, musiał zaczynać od zera. Początkowo związał się z polonijnym środowiskiem teatralnym. W drugi dzień świąt Bożego Narodzenia, 26 grudnia 1957 roku, w londyńskim polskim Teatrze Nowym miała premierę reżyserowana przez niego sztuka George'a Bernarda Shawa *Profesja Pani Warren*, z udziałem Ireny Eichlerówny. Występował również jako aktor w Ognisku Polskim w Londynie w sztuce *Dwa tuziny czerwonych róż* A. de Benedettiego w reżyserii Leopolda Kielanowskiego (premiera 3 listopada 1957 r.)¹⁵.

Chcąc szybko opanować język angielski, przerwał jednak pracę w teatrze polskim (przez pewien czas był m.in. sprzedawcą w delikatesach) i wyjechał na studia do Oksfordu. By opłacić kursy językowe w tamtejszym Merton College, pracował w studenckiej smażalni naleśników. Nawiązał kontakt z miejscowymi grupami teatralnymi. Przełomem w jego dalszej karierze stał się seans *Kanatu* w miejscowym kinie. Rozpoznany przez kolegów jako aktor grający w tym filmie, rozpoczął współpracę z prestiżowym Oxford University Dramatic Society. Wystawił tam sztukę *The Prisoner* Bridget Boland, opartą na historii kardynała Józefa Mindszentyego. Przyniosła ona Sheybalowi duże uznanie (spektakl został wyróżniony na studenckim festiwalu w Devonshire) i w następstwie propozycję wystawienia – jako reżyser i choreograf – opery Modesta Musorgskiego *Chowańszczyzna* dla Oxford University Opera Club (grudzień 1959). To ambitne przedstawienie zrobiło duże wrażenie w kołach artystycznych i wśród krytyków najpoważniejszych pism brytyjskich. O Sheybalu pisano w nagłówkach, podkre-

ślając jego mistrzostwo i niezwykle zdolności w *strukturalnym powiązaniu muzyki, gry zbiorowej i baletu tłumów*. Jak twierdzono, udało mu się ukazać *istotę słowiańskiej duszy*. Szczególnie zachwycano się końcową sceną palenia staro-wierców na stosie, którą „The Oxford Times” w porywie entuzjazmu określił nawet jako *a stroke of genius*¹⁶.

Po tym sukcesie został zaangażowany do BBC jako reżyser przedstawień operowych. Telewizyjnym debiutem Sheybala była opera tragiczna Ruggiero Leoncavallo *I Pagliacci (Pajace)*, która miała premierę 1 grudnia 1960 roku. I w tym przypadku jego pracę oceniono wysoko, pisząc o nim jako *fascynującym artyście*. Pojawiły się inne ciekawe propozycje, m.in. ze strony szkoły dramatycznej w Rio de Janeiro, chcącej go widzieć jako swego wykładowcę. W tym czasie Sheybal miał już na koncie główną rolę w krótkometrażówce *Until Death Follows* (reż. Michael Elster i Laszlo Marton, 1959), wyprodukowanym przez British Film Institute i Oxford University Labour Club filmie-proteście przeciwko karze śmierci¹⁷.

Jednocześnie nawiązał współpracę – jako reżyser i aktor – z eksperymentalnym Bromley Little Theatre pod Londynem. By dać z siebie wszystko, podobno nie sypiał przez całe dni i noce, ucząc się ról wymagających dobrej, pozbawionej cudzoziemskiego akcentu wymowy¹⁸. Wysiłek opłacił się. Pierwsza z reżyserowanych sztuk, *All Good Children* Donalda Howartha, została następnie pokazana w Hampstead Theatre Club w Londynie, a główna rola w sztuce Jeana Anouilha *Traveller without Luggage* w reż. Adriana Brine’a przyniosła dalsze ugruntowanie pozycji w środowisku. Miało to o tyle znaczenie, że polski aktor po raz pierwszy właściwie mógł sprawdzić się w dużej roli angielskojęzycznej i wśród angielskiej obsady. Liczne recenzje z prac reżyserskich podkreślały oryginalność ujęcia, przede wszystkim strony wizualnej, gruntowność pracy z aktorami, umiejętność operowania grupą¹⁹. Sheybal był pierwszym Polakiem, który z powodzeniem reżyserował i grał główne role w teatrze angielskim, już w kilka lat po przyjeździe na Wyspy Brytyjskie²⁰.

W początkach lat sześćdziesiątych Sheybal przeszedł do pracy w telewizji. Brał udział w wielu realizacjach BBC, Granada i ATV. Wystąpił m.in. w jednej z głównych ról, polskiego pisarza komunisty rozdartego między uczuciem do żony Angielki a rzeczywistością ówczesnej Polski, w telewizyjnej adaptacji sztuki Davida Mercera *The Birth of a Private Man* (reż. Don Taylor, 1963). Adaptował i reżyserował sztukę Anouilha *Jeannette* (1961). Zagrał tytułową rolę „człowieka znikąd” w *Stateless* według Johna Graya (prod. Rex Firkin, 1965)²¹. Nie znał wówczas jeszcze na tyle języka angielskiego, by móc posługiwać się nim swobodnie. Częstokroć robił pauzy, ażeby zastosować właściwą wymowę. Paradoksalnie, krytyka – nie znając przyczyn tej taktyki – uznała ją za atut Polaka, pisząc w recenzjach o *unikalnym stylu gry Vladka Sheybala z jego długimi pauzami i głębokim zamyśleniem*²².

Przez dwa lata prowadził kursy aktorskie w Oksfordzie, zaś w latach 1962-1963 wykładał w Royal Academy of Dramatic Art w Londynie. Wśród jego słuchaczy byli m.in. Anthony Hopkins i Ronald Pickup. Zaproponowane metody pracy ze studentami, oparte na wewnętrznym przeżywaniu roli, nie spotkały się jednak ze zrozumieniem przełożonych i Sheybal musiał zrezygnować z dalszych wykładów²³. Coraz rzadziej przychodziły również propozycje reżyserowania dla tele-

wizji. Trzeba było ponownie zwrócić się w stronę aktorstwa jako głównego źródła utrzymania, choć perspektywa grania w serialach telewizyjnych – i to raczej na dalszym planie – należała do mało kuszących.

Więcej satysfakcji przynosił wówczas Sheybalowi teatr. W 1964 roku, w 400. rocznicę urodzin Szekspira, wystawił w Regents Park w Londynie *Poskromienie złościcy*. Ciekawa oferta przyszła z Holandii, gdzie w amsterdamskim Toneel Groep Centrum reżyserował trzy sztuki: *Nathan de Wijze* Gottfrieda Efraima Lessinga (1963), *Judith Ch. de Peyret-Chappuisa* (1963) i *De miljonair* G.B. Shawa (1965)²⁴. W tym czasie pokazał się również jako aktor, kreując główne role w *The Cloud* Barry Bermange'a i *He Who Gets Slapped* Leonida Andrejewa (obie sztuki w reżyserii Jamesa Roose-Evansa, wystawione w kameralnym Hampstead Theatre Club w Londynie, 1964)²⁵.

W późniejszych latach w teatrze występował już rzadziej. Męczyła go, jak twierdził, *rutyna codziennego grania*²⁶. Stworzył jednak kilka kreacji dostrzeżonych przez krytykę, m.in. tytułową w *Mahlerze* Maurice Rowdona w reżyserii Petera Watsona (The Arts Theatre, Londyn 1973), Heroda w *Salome* według Oskara Wilde'a, wystawionej przez awangardową grupę Lindsay'a Kempa (Roundhouse Theatre, Londyn 1977), a zwłaszcza szekspirowskiego Shylocka w *Variations on the Merchant of Venice* Charlesa Marowitza (Open Space Theatre, Londyn 1977). Była to rola zupełnie odmienna od dotychczasowej tradycji (Shylock jako przywódca terrorystów; akcja rozgrywała się w 1946 roku w Palestynie, podówczas brytyjskim Mandacie). Z grupą Kempa współpracował przez kilka lat²⁷. Fragmenty kreacji Heroda miał okazję powtórzyć w 1981 roku w Fishmongers Hall w Londynie, w przedstawieniu dochód z którego został przeznaczony na cele charytatywne. Jako Salome partnerowała mu znana aktorka teatralna Lynn Seymour²⁸.

Po raz ostatni na londyńskiej scenie wystąpił jako Fryderyk Nietzsche w sztuce Pierre Bourgeade'a *The Eagle and the Serpent* w reżyserii Anny Korwin-Kochanowskiej (Offstage Downstairs, 1988). Był najmocniejszym punktem przedstawienia. Krytyka nazwała go *mistrzem tworzenia nastroju*, aktorem trzymającym widza w ciągłym napięciu²⁹. Podkreślano jego umiejętność zmieniania osobowości (mówiono o nim czasem, że jest *aktorem z gumy*)³⁰.

Mimo uznania krytyki Sheybalowi nie udało się jednak przebić na czołowe sceny brytyjskie.

W ostatnich latach brał udział w serii objazdowych występów z popularnym na Wyspach Brytyjskich duetem instrumentalnym „Garcia – Convay Duo”. Przedstawienie pt. *A Victorian evening of Words and Music*, w którym Sheybal wykonywał fragmenty dzieł literackich (np. Edwarda Leara, Ogdena Nasha, Roberta Browninga) było prezentowane m.in. w Londynie i Oksfordzie (1990, 1991).

W dalszym ciągu prowadził pracę pedagogiczną na kursach aktorskich, m.in. w Kelvin Grove College of Advanced Education w Brisbane w Australii (1977) i w London Academy of TV (1983).

Od połowy lat sześćdziesiątych Sheybal pojawiał się regularnie w kinie i z czasem stał się artystą głównie filmowym i telewizyjnym. Wystąpił łącznie w przeszło 90 filmach i serialach, grając w sześciu językach (po angielsku, niemiecku, francusku, włosku, rosyjsku i polsku). Krążyło nawet powiedzenie, że żaden film w międzynarodowej koprodukcji nie może się obejść bez Vladka

(taką formę imienia wybrał, łatwiejszą do wymówienia przez cudzoziemców) Sheybala³¹. Grał pod kierunkiem wielu znakomitych reżyserów, obok największych gwiazd kina światowego (jak np. Ursula Andress, Michael Caine, Richard Chamberlain, Geraldine Chaplin, Sean Connery, Tony Curtis, Alain Delon, Linda Evans, John Gielgud, Alec Guinness, Glenda Jackson, Burt Lancaster, Lee Marvin, Marcello Mastroianni, Roger Moore, David Niven, Laurence Olivier, Oliver Reed, Omar Sharif, Donald Sutherland, Peter Ustinov, Orson Welles, Richard Widmark).

Stosunkowo szybko został jednak „zaszufladkowany” jako aktor charakterystyczny. Spotkało go to, czego każdy artysta się obawia. Nie pozwalało mu to zaprezentować pełnej skali możliwości. Mogło frustrować, zwłaszcza że od jakiegoś czasu kino i telewizja oferowały mu najczęściej role czarnych charakterów (np. szpiegów, na ogół z Europy Wschodniej), ekscentryków, emigrantów i postaci egzotycznych, do czego predestynowały go warunki fizyczne i specyficzny akcent. Z czasem te właśnie zewnętrzne atrybuty aktorskie Sheybala: duże, niebieskie oczy, trochę niesamowite (żartobliwie mówiono: *żabie oczy*) o przenikliwym spojrzeniu oraz głęboki głos o ciepłym zabarwieniu, w połączeniu z ekspresją gry stały się jego atutem³².

Rozpoznawalny i charakterystyczny (często ludzie nie pamiętali jego nazwiska, ale znali jego twarz), nie wypadł „z obiegu”, jak wielu przed nim i po nim, i był zajęty w filmie, telewizji i na scenie aż do śmierci. Wiele ról Sheybala to wprowadziło partie drugoplanowe oraz wyraziste epizody, potrafił w nich jednak często dominować nad swoimi partnerami. Niekiedy odnosiło się nawet wrażenie, że jego kreacja tworzyła atmosferę filmu. Umiał z tych niewielkich i niekiedy nieefektywnych ról wydobyć zaskakująco mocne rysy. Stworzył całą galerię aktorskich miniatur, które często mocniej zapadały w pamięć niż gra głównego bohatera. Do aktorstwa miał zresztą Sheybal stosunek szczególny. Jak się zwierzał po latach: *Aktorstwo jest dla mnie ucieczką od rzeczywistości, od spraw, których nie znoś, które mnie męczą. Aktorstwo jest jak bajka (...), [gdzie] ludzie są szczęśliwi, bez niepotrzebnych problemów*³³.

Pierwszym liczącym się występem Sheybala w kinie była postać szachisty, członka przestępczej superorganizacji SPECTRE, w drugim filmie z serii przygód Jamesa Bonda pt. *From Russia with Love* (TVP: *Pozdrowienia z Moskwy*, reż. Terence Young, 1963). W tym filmie szpiegowskim, który cieszył się swego czasu bardzo dużą popularnością, Sheybal wystąpił wprowadzić tylko w trzech scenach trwających łącznie zaledwie kilka minut, ale został zauważony, pisano o nim w recenzjach³⁴. Bez przesady można stwierdzić, że film ten zapoczątkował międzynarodową karierę Sheybala. Przyznawał to sam aktor: *...nie przeczuwałem ani trochę, że ten właśnie film zmieni całe moje życie*³⁵. I pomyśleć, że aktor zupełnie nie był zainteresowany tą propozycją, do przyjęcia której musiał przekonywać go sam Sean Connery. O powodach swojej wstrzemięźliwości z uśmiechem wspominał po latach: *Czytałem skrypt i nie podobał mi się. Nie podobała mi się również moja rola (...) Jedna scena na początku filmu i dwie krótkie sceny przy końcu. No i ta moja śmierć! Być kopniętym szpicem buta nasyconym trucizną! Co za dziwaczny pomysł*³⁶.

Po czterech latach Vladek Sheybal wystąpił w kolejnej, nie zaliczanej jednak do oficjalnego cyklu bondowskiego, adaptacji przygód agenta 007, w pastiszo-

Boy Friend, rež. K. Russel (1971)

Kanał, rež. A. Wajda (1957)

wym *Casino Royale* (reż. John Huston i in., 1967). I tym razem była to rola niewielka (trzy sceny; jako przedstawiciel superprzestępcy Le Chiffre'a – odtwarzał go sam Orson Welles – zawodził swego pryncypała i za karę ginął w eksplodującej budce telefonicznej w czasie rozmowy z szefem). Wszakże wymowę swoją miał fakt, iż polski aktor zagrał obok kilkunastu czołowych gwiazd ówczesnego kina (takich jak Woody Allen, Ursula Andress, Jean-Paul Belmondo, Charles Boyer, William Holden, Deborah Kerr, David Niven, George Raft, Peter Sellers, Orson Welles)³⁷.

Przełomem w dalszej karierze Sheybała było spotkanie z wybitnym reżyserem, *enfant terrible* kina brytyjskiego, Kenem Russellem. Reżyser ten, słynący z ekstrawagancji i prowokacyjnych wizji artystycznych, znalazł w Sheybału idealnego odzwórce w wielu swoich filmach³⁸. Współpracę ich zapoczątkował zrealizowany dla BBC telewizyjny *The Debussy Film* (1965), gdzie polski aktor zagrał reżysera przygotowującego film o sławnym kompozytorze³⁹. Niestety, mimo sprawnej realizacji obraz ten bardzo rzadko był pokazywany, o czym zadecydowały prawa autorskie spadkobierców Debussy'ego do utworów obecnych na ścieżce dźwiękowej filmu. Po epizodzie w nieudanym *Billion Dollar Brain* (TVN: *Mózg za miliard dolarów*, 1967), trzeciej części przygód agenta Harry Palmera, Sheybał wystąpił w roli Goebelsa w kontrowersyjnej biografii Richarda Straussa (*Dance of the Seven Veils: A Comic Strip in Seven Episodes on the Life of Richard Strauss*, 1969; film TV). Najwięcej satysfakcji i uznania przyniosły mu jednak *Women in Love* (TVP: *Zakochane kobiety*, 1969), uznane w Wielkiej Brytanii i USA za film sezonu. W tej wysmakowanej plastycznie opowieści o niespokojnych związkach uczuciowych zagrał dekadenceckiego rzeźbiarza, z którym wchodzi w kontakt główna bohaterka, kreowana przez Glendę Jackson. Udział w tym filmie przyniósł Sheybałowi znakomite recenzje.

Warto wspomnieć, iż Jackson – która za swą rolę otrzymała Oscara – nigdy nie zapomniła spotkania z polskim aktorem. Znali się zresztą wcześniej. Sheybał przy jednej z okazji, gdy Glenda nie była jeszcze gwiazdą, miał jej przepowiedzieć wielką przyszłość artystyczną, utwierdzając w słuszności obranej przez nią drogi. Przyznawała to sama aktorka⁴⁰. Wspominając po latach swego kolegę mówiła: *Interesowałam się zawsze, co w jego aktorstwie stychać i w jakim kierunku zmierza. Stawały mi wtedy przed oczyma jego zamiętowania pedagogiczne: wiem, że jego wpływ może być ekscytującą przyjemnością zawodową*⁴¹.

Po raz ostatni wystąpił u brytyjskiego mistrza w *The Boy Friend* (*Boy Friend*, 1971), russellowskiej wersji słynnego musicalu, gdzie zagrał ważną dla konwencji filmu postać producenta hollywoodzkiego, którego wizje (ważniejsze nawet od samej postaci producenta) złożyły się na atmosferę tego swoistego pastiszu musicali amerykańskich z lat trzydziestych.

Przełom lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych należy uznać za najciekawszy w ogóle okres w karierze filmowej Sheybała. Uwagę zwracały zarówno różnorodność ról, jak i ich rezonans. Spośród zrealizowanych wówczas filmów trzeba wskazać nagrodzony na festiwalu w Cannes *Leo the Last* (TVP: *Leon Ostatni*, reż. John Boorman, 1969), w którym Sheybał był partnerem Marcello Mastroianniego. Jak wspominał po latach reżyser, *bez udziału Vladka Sheybała ta postać nigdy by nie zaistniała, ponieważ nie potrafiłbym wyobrazić sobie innego aktora w tej roli*⁴². Sheybał grał tu majordomusa księcia emigranta z ja-

kiegoś środkowoeuropejskiego państwa, przewodzącego tajnej organizacji, która chce osadzić tytułowego Lea na tronie⁴³.

Liczył się także udział, wprawdzie na dalszym planie, w jednym z ciekawszych filmów science fiction lat sześćdziesiątych: *Doppelganger* (w USA jako *Journey to the Far Side of the Sun/Po drugiej stronie Słońca*, reż. Robert Parrish, 1969), o nowo odkrytej planecie, po drugiej stronie Słońca właśnie, która okazuje się lustrzanym odbiciem Ziemi z jej mieszkańcami.

W tym czasie spotkał się również dwukrotnie z Andrzejem Wajdą przy jego zagranicznych realizacjach: jako asystent reżysera w ekranizacji opowiadania Jerzego Andrzejewskiego pt. *Bramy raju* (*Gates to Paradise*, prod. Wielka Brytania-Jugosławia, 1967) i odtwórca Kajfasza w swobodnej adaptacji *Mistrza i Małgorzaty* Michaiła Bułhakowa pt. *Piłat i inni* (*Pilatus und andere – ein Film für Karfreitag*, prod. RFN, 1971).

Coraz częściej był jednak obsadzany w drugo- lub trzecioplanowych rolach szpiegów i czarnych charakterów. Jak żartowano, nie było politycznego dreszczowca, który mógłby się obejść bez Vladka Sheybala⁴⁴. Lista tytułów jest długa – są wśród nich filmy m.in. takich reżyserów jak Peter Collinson, Samuel Gallu, Irvin Kershner, Geoffrey Reeve i Don Sharp, Mark Robson, Michael Winner i Terence Young (zob. filmografia). Sam aktor przyznawał później: *Role szpiegów przynosiły mi pieniądze na przetrwanie. Ponieważ były często nieciekawe lub źle napisane, starałem się rozbudować je swoją grą, a nawet udziwnić, po to tylko, aby zwrócić na siebie uwagę. Nie mogłem pozostać niezauważony*⁴⁵. Znakomita aktorka amerykańska, Bette Davis, przekonywała go, że role ludzi złych i przewrotnych są znacznie ciekawsze, pozwalają dłużej utrzymać się w zawodzie⁴⁶.

O skali szerokich możliwości aktorskich Sheybala przekonywały występy w innych filmach. W kontrowersyjnej ekranizacji *Hamleta* (reż. Celestino Coronado, 1976) odtwarzał trzy role. Jako kierownik pociągu w remake'u Hitchcockowskiego *The Lady Vanishes* (TVP: *Dama zniknęła*, reż. Anthony Page, 1979) „kradł” sceny innym aktorom (a byli wśród nich m.in. Angela Lansbury, Cybill Shepherd, Elliot Gould, Herbert Lom). W drugoplanowej roli kulawego wiejskiego mędrca w rozgrywanym się w Turcji w latach dwudziestych naszego stulecia *Memed My Haw* (reż. Peter Ustinov, 1984) był jednym z atutów tego skądinąd nie najlepszego filmu. Charakterystyczny głos Sheybala wykorzystał J. Boorman w horrorze *Exorcist II: The Heretic* (1977). Polski aktor otrzymał tu rzadką okazję stworzenia atmosfery jedynie za pomocą swojego głosu (demona opętującego główną bohaterkę).

Spośród innych ról można wymienić m.in. paszę Tangeru w historyczno-przygodowym *The Wind and the Lion* (TV Polsat: *Wicher i Lew*, reż. John Milius, prod. USA, 1975), polskiego księdza w telewizyjnym serialu *Quest of Eagles* (1979), magika w komedii *Where is Parsifal?* (reż. Henri Helman, 1983), sowieckiego generała w *Red Dawn* (*Czerwony świt*, reż. J. Milius, prod. USA, 1984) – bałamutnej opowieści o komunistycznej inwazji na USA, czy też hrabiego Kinsky w *Strike It Rich* (reż. James Scott, 1990), adaptacji powieści Grahama Greene'a pt. *Loser Takes All*. W *After Midnight* młodego hinduskiego reżysera Shani S. Grewala (1990, prod. Irlandia) był bardzo wyrazistym kierownikiem nocnego hotelu.

Status aktora międzynarodowego Sheybał zdobył już w początkach lat siedemdziesiątych. Dzięki znajomości sześciu języków występował – nie licząc

Wysp Brytyjskich – praktycznie na całym świecie, m.in. w Stanach Zjednoczonych, Francji, Włoszech, Republice Federalnej Niemiec, Japonii, Holandii i Australii. W polskim filmie po wyjeździe z kraju nie pojawił się już nigdy, choć w udzielanych wywiadach deklarował takie pragnienie⁴⁷. Planowany udział w debiucie Andrzeja Domalika *Zygfryd* (1986), według opowiadania Jarosława Iwaszkiewicza, nie doszedł do skutku⁴⁸. Z polską ekipą natomiast spotkał się przy okazji współpracy z Andrzejem Wajdą przy jego zagranicznych realizacjach.

Osobny rozdział w dorobku Władysława Sheybala stanowiły seriale i produkcje telewizyjne. Występował w nich, na ogół na drugim planie, od zarania swej kariery filmowej⁴⁹. Wśród wielu tytułów można wymienić m.in. sensacyjne *Danger Man* (1964)⁵⁰, *Baron* (1966), *Strange Report* (1969), *Protectors* (1972), *The New Avengers* (1976)⁵¹ i *Smiley's People* (1982, wg powieści Johna Le Carré), sciencefiction *UFO* (1970-1972) oraz historyczne. Kreował w nich tak różnorodne postaci, jak książę Józef Poniatowski w *Napoleon and Love* (1974), portugalski kapitan Ferriera w opowieści z czasów samurajskich *Shogun* (TVP: *Szogun*, 1980) czy twórca Pakistanu Jinnah w prestiżowej produkcji BBC *Lord Mountbatten: The Last Viceroy* (TVP: *Lord Mountbatten – ostatni wicekról Indii*, 1986), próbie fabularnej rekonstrukcji wydarzeń poprzedzających uzyskanie przez Indie niepodległości.

Satysfakcję przynosiły role w telewizyjnych adaptacjach sztuk: Maurice Edelmanna *A Distant Thunder* (reż. James Ferman, 1970; główna rola) i Terence Rattigana *The Deep Blue Sea* (reż. Rudolph Cartier, 1974)⁵² oraz we francusko-kanadyjskim serialu *Champagne Charlie* (TVP: *Szampański Charlie*, reż. Allan Eastman, 1989), za kreację w którym został nominowany jako wykonawca roli drugoplanowej do Prix Gemini Awards, nagrody Academy of Canadian Cinema and Television, kanadyjskiego odpowiednika Oscara.

Sheybal próbował swoich sił również w reżyserii filmowej. W 1980 roku nakręcił film *All about a Prima Ballerina*, którego był reżyserem, scenarzystą i odtwórcą głównej roli. Utwór ten, ukazujący w krzywym zwierciadle świat show-businessu, był prezentowany na XXIV Londyńskim Festiwalu Filmowym w listopadzie 1980 roku⁵³. Warto zauważyć, że część zdjęć tego autorskiego filmu powstawała w londyńskim mieszkaniu Sheybala (dwukondygnacyjny domek – Stanley House – przy Farm Lane w dzielnicy Fulham).

Władek Sheybal lubił swą pracę. Dawała mu ona *możliwość podróżyowania po świecie, spotkania ciekawych ludzi*. Niekiedy jednak niosła ze sobą chwilę poważnego niepokoju. Uczucie takie spotkało go w czasie realizacji serialu o Mountbattenie kręconego w Indiach. Gdy podczas przerwy w zdjęciach leciał do Londynu, samolot musiał lądować w Moskwie. Na pokład wsiadło kilku agentów KGB, którzy świecąc latarkami w oczy zaczęli sprawdzać paszporty. A Sheybal grał przecież w antykomunistycznych filmach...⁵⁴ Analizując filmografię Sheybala, nietrudno spostrzec, iż w ostatnich latach coraz częściej w jego dorobku trafiały się role w filmach nijakich czy wręcz słabych (*The Apple*, reż. M. Golan, USA, 1980). W jakimś stopniu było to wyrazem postępującego kryzysu brytyjskiej kinematografii. Od drugiej połowy lat osiemdziesiątych Sheybal zresztą częściej grywał poza Wielką Brytanią, szczególnie we Francji, gdzie miał swojego drugiego agenta.

Przebywając za granicą, Sheybal, mimo przyjęcia obywatelstwa brytyjskiego, nie zerwał związków z kulturą polską. *Po tylu latach pobytu w Anglii czuję szczególną potrzebę, zwłaszcza dziś, podkreślenia tego, że jestem Polakiem*, mówił w jednym z wywiadów w 1982 roku⁵⁵. Był zaznaczyć polskie pochodzenie dodawał niekiedy do swego nazwiska drugi człon – Skibiński, zapożyczony od znanego w XIX stuleciu aktora Kazimierza Skibińskiego, spokrewnionego z rodziną Sheybalów. Przez szereg lat brał udział w Biesiadach Krzemienieckich, wieczorach towarzyskich dawnych mieszkańców Krzemieńca, wypełniając ich część recytacją artystyczną utworów Słowackiego, Mickiewicza, Norwida, Miłosza⁵⁶. W drugiej połowie lat siedemdziesiątych zagrał w *Emigrantach* Sławomira Mrożka (maj 1978) oraz wystąpił w roli Korczaka w sztuce Aleksandra Forda pt. *Korchak*, prezentowanej przez teatr angielski w Kopenhadze (marzec 1979). W roku 1982 wystawił w Edynburgu w Royal Lyceum Theatre sztukę o „Solidarności” pt. *Heroes and Others*, autorstwa Catherine Lucy Czerkawskiej. Był jednym z organizatorów zbiórki pieniężnej na rzecz polskich aktorów w czasie bojkotu przez nich polskiego radia i telewizji w okresie stanu wojennego. W listopadzie 1983 roku reżyserował w polskim Teatrze Nowym w Polskim Ośrodku Społeczno-Kulturalnym w Londynie (POSK) sztukę G. Zapolskiej *Ich czworo*. W ramach tzw. „czwartków w POSKu”, razem z Rulą Lenską – aktorką brytyjską polskiego pochodzenia, w październiku i listopadzie 1981 roku występował w wieczorze poezji Czesława Miłosza⁵⁷.

Sheybal pisał opowiadania, sztuki i scenariusze. Niektóre z nich były nadawane przez radio BBC. Wśród nich *Notre Dame at Noon*. W słuchowisku, emitowanym w 1979 roku w BBC Radio 4, obok autora wystąpiła Judi Dench⁵⁸. Spośród kreacji radiowych Sheybala trzeba wspomnieć m.in. żartobliwą rolę Osiółka ze Stajenki w Betlejem w radiofonizacji nowel Julesa Supervielle'a. Ról było zresztą więcej – aktorowi operującemu charakterystycznym głosem radio stwarzało wiele możliwości. Ostatnią sztukę, dramat *Carmen from Berlin*, Sheybal ukończył w 1991 roku.

Z początkiem lat siedemdziesiątych zaczął malować. Miał kilka wystaw w Londynie i Paryżu. W jego bogatych kolorystycznie obrazach, pełnych różnorodnych detali i fantazyjnych ornamentów, a przy tym niekiedy dosyć frywolnych, dominowały motywy surrealistyczne i czarny humor. Były wśród nich autoportrety, portrety przyjaciół, refleksje z podróży⁵⁹. W ostatnich latach życia spisywał po angielsku pamiętniki, które dotąd pozostają w maszynopisie.

Pracowitość Sheybala i mnogość jego talentów zawsze zadziwiała ludzi, którzy mieli okazję zetknąć się z nim. Zwracano uwagę na jego towarzyskość, poczucie humoru, bezinteresowną chęć służenia pomocą, choć – z drugiej strony – w codziennym życiu nie był łatwy. Obdarzony nadwrażliwą naturą, często wpadał w skrajne nastroje: od euforii do załamania. Sytuację tę jeszcze potęgował samotniczy tryb życia (Sheybal nie założył rodziny). Stąd może rodziła się ciągła potrzeba przebywania z ludźmi. Jego dom w londyńskiej dzielnicy Fulham stał otworem dla najbliższych. Wśród tych ostatnich, poza krewnymi, byli ludzie tej miary, co Glenda Jackson, Ken Russell, Marcello Mastroianni, Bette Davis, Peter Ustinov i wielu innych. W ostatnich latach życia u Sheybala nasiliły się obawy przed zbliżającą się starością i chorobami. Życie swoje uważał za udane. Na krótko przed śmiercią powiedział: *I mnie samego zadziwia, ile zrobiłem i jakie fascynujące miałem życie*⁶⁰.

Po wyjeździe za granicę Sheybal nie odwiedził kraju. Pozostając na Zachodzie wbrew ówczesnym władzom PRL, w istocie znalazł się na cenzurowanym. Odmówiono mu nawet wizy na pogrzeb rodziców. Utrzymywał natomiast bliskie stosunki z rodziną w Polsce. Przez długi czas w stosunku do niego panowała w Polsce narzucona przez władze zmowa milczenia. Niewiele filmów z jego udziałem docierało w okresie PRL na polskie ekrany (z drugiej strony – czy mogły nimi być antykomunistyczne szpiegowskie dreszczowce?). Pierwsze obiektywne informacje pojawiły się dopiero w latach osiemdziesiątych.

Władysław Sheybal zmarł nagle u siebie w domu 16 października 1992 roku w wyniku pęknięcia aorty brzusznej i wylewu wewnętrznego. Pochowany został na Putney Vale Cemetery w Londynie. Jego odejście odbiło się szerokim echem w brytyjskich massmediach. W czołowych tytułach prasowych (jak np. „The Times”, „Daily Telegraph”, „The Guardian”) ukazały się obszernie nekrologi i wspomnienia pośmiertne⁶¹. W Polsce, w pierwszą rocznicę śmierci Sheybała, Telewizja Polska pokazała poświęcony mu półgodzinny film dokumentalny pt. *Vladek* w reżyserii Krzysztofa Miklaszewskiego (emisja 1 listopada 1993 r.). Polskiego aktora wspominali w nim m.in. Glenda Jackson, reżyser Celestino Coronado, Zofia Niwińska oraz uczniowie, przyjaciele, rodzina.

Patrząc z perspektywy, sukces artystyczny Sheybała należy uznać za niewątpliwą⁶². Gdy przybył do Wielkiej Brytanii, był zdany wyłącznie na siebie, nie znał nikogo w show-businesie, nie władał nawet językiem angielskim. Musiał zaczynać od początku. Mimo to osiągnął uznanie i pozycję w tak niedostępnym dla cudzoziemskiego aktora środowisku, jak teatr, film i telewizja – choć z pewnością nie wyczerpał swoich możliwości⁶³.

ARTUR PATEK

¹ Zob. K. Sheybal (tekst), *Krzemieniec jakiego już nie ma w starej fotografii Henryka Hermunowicza i Stanisława Sheybała*, Warszawa 1993.

² Por. I. Beaupré-Stankiewicz, *Przepowiadano mu wielką przyszłość artystyczną*, „Suplement” 1993, nr 29, s. 12; tejsze, *Wspomnienia o Władku Sheybału z jego szkolnych lat*, „Dziennik Polski i Dziennik Żołnierza” (Londyn), 10 XII 1992.

³ *Były w moim życiu trzy kobiety... Z Władkiem Sheybałem rozmawia Krzysztof Miklaszewski*, „Przekrój” (Kraków), 21 VII 1991, s. 8-9.

⁴ Biblioteka i Ośrodek Informacji Filmowej PWSFTViT w Łodzi: Bazy danych (<http://www.filmpolski.pl>).

⁵ A. Patek, *Sheybal Władysław (Vladek)*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 36, zesz. 150, Warszawa – Kraków 1995, s. 438.

⁶ *Znany krakowski publiczności młody aktor Sheybal wyrósł w Katowicach na wybitnego i świadomego swoich środków i możliwości artystę: znakomita dykcja, dobre warunki*

zewewnętrzne, urodzony talent ekspresji scenicznej, czynią z Sheybała aktora dużej miary, pożądanego na każdej scenie. J.A. Szczepański, Katowicki „Sen nocy letniej”, „Dziennik Polski” (Kraków), 13 VII 1947.

⁷ Archiwum Starego Teatru w Krakowie, *Spis ról*; Archiwum Teatru im. J. Słowackiego: *Teczka osobowa nr 24*, spisy ról, karty przedstawień, fotografie. Materiały archiwalne i prasowe udostępnione przez Państwa Marię i Kazimierza Sheybałów z Warszawy.

⁸ Poeta i satyryk Witold Zechenter pisał przy tej okazji o Sheybału jako *młodym, wybitnie zdolnym artyście*. W. Zechenter, *Judyta po puryku*, „Echo Krakowskie”, 23 VII 1949.

⁹ K. Puzyna, *Moralność Pani Dulskiej* w *Teatrze Nowym*, „Nowa Kultura” (Warszawa) 1950, nr 2.

¹⁰ S. Straus, *Premiery Teatru Polskiego w drugim kwartale 1951 r.*, „Teatr” 1951, nr 9-10, s. 134-151; „Teatr” 1951, nr 7, s. 4; M. Fik, *Kultura polska po Jalcie. Kronika lat 1944-1981*, Londyn 1989, s. 155.

- ¹¹ Por. cykl wspomnień W. Sheybala o I. Eichlerównie, w opracowaniu zaprzyjaźnionego z nim dziennikarza i artysty Lesława Bobki, *Vladek o Lenie*, cz. 1-4, „Dziennik Polski i Dziennik Żołnierza” (Londyn), 17 X, 18 X, 20 X, 21 X 1994 oraz cz. 5: 12 IX 1995. Cytat za częścią 5.
- ¹² M. Czanerle, „Skiz”, czyli o realizmie krytycznym bezkrytycznie, „Teatr i Film” 1957, nr 5(15), s. 9-11.
- ¹³ A. Patek, dz. cyt., s. 438.
- ¹⁴ *Były w moim życiu trzy kobiety...* dz. cyt., s. 8.
- ¹⁵ A. Patek, *Vladek Sheybal – życiorys niepospolity*, „Proglas. Pismo Towarzystwa Przyjaciół Narodów Europy Środkowej” (Kraków) 1997, nr 2 (7), s. 36.
- ¹⁶ *Opera Club Lives up to Reputation. Fine „Khovanschina”*, „The Oxford Times”, 4 XII 1959; A. Read, *Fine production of „Khovanschina”*, „Oxford Mail”, 4 XII 1959; *Sukces oxfordzki W. Sheybala*, „Tydzień Polski” (Londyn), 12 XII 1959; *Sukces Sheybala jako reżysera*, „Kurier Polski” (Warszawa), 19-20 XII 1959.
- ¹⁷ Przy tej okazji zdjęcie Sheybala pojawiło się na okładce wydawanego w Oksfordzie pisma kulturalnego „Isis” (nr 1353, 28 X 1959).
- ¹⁸ K. Cywińska, *Reflektor na Sheybala*, „Tydzień Polski” (Londyn), 12 III 1960.
- ¹⁹ *Polish Actor Plays Anouilh*, „The Stage”, 21 I 1960; P. Trew, *Entrance of „I Pagliucci” – and the Television debut of „a most exciting man to work with”*, „The Stage”, 1 XII 1960; *Polish Star at Little Theatre*, „Bromley Kenton Advertiser”, 14 I 1960; H.B.H., *Excellent Production of Anouilh Play*, „The Bromley Times”, 22 I 1960; K. Cywińska, dz.cyt.; *Władysław Sheybal w Anglii*, „Teatr” (Warszawa) 1963, nr 9.
- ²⁰ Warto zauważyć, że Sheybal próbował wystawić w Anglii również sztuki polskich autorów, jak *Skiza (The Secret of Skiz)* według G. Zapolskiej w Bromley Little Theatre (27 XII 1960 – 5 I 1961). Przedstawienie nie było jednak sukcesem i jak wspominał po latach: Anglicy „pogubili się”. *Władysław Sheybal na zamówienie. Rozmawiał Kazimierz Sobolewski*, „Kurier Polski” (Warszawa), 20 XI 1983.
- ²¹ J.F.W., *Hero Goes Mad*, „Daily Telegraph” (wycinek w zbiorach autora); *The Birth of a Private Man*, „Radio Times”, 28 II 1963; *Television Playhouse presents... „Jeanette”*, „TV Times”, 17 XI 1961; „TV Times”, 6 V 1965.
- ²² Maszynopis wspomnień Władka Sheybala, s. 127-128 (udostępniony przez P. dr J. Pawlikowską-Czubak z Krakowa).
- ²³ Maszynopis wspomnień Władka Sheybala, s. 121-124.
- ²⁴ *Pools/Engelse regisseur. Sheybal werkt voor het eerst in Nederland*, „Weekprogramma AMSTERDAM”, 7-14 III 1963; T. Neelisser, *Vladek Sheybal: Voor de derde maal als gastregisseur bij „Centrum”*, „Haarlems Dagblad”, 20 XI 1965.
- ²⁵ T. Karren, *Ten którego biją po twarzy*, „Tydzień Polski” (Londyn), 28 XI 1964; „Spectator”, 20 XI 1964 (tu o kreacji Sheybala, że chciałoby się wyciągnąć go wprost na największą scenę na West Endzie). Magazyn Teatralny „Plays and Players” widział w nim nawet idealnego odtwórcę Jagona w *Otelli*; roli tej nigdy jednak nie było mu dane zagrać (J. Holstrom, *Going It Alone*, „Plays and Players”, June 1964; R. Gellert, *Paris – Andorra* (o sztuce *The Cloud*), „New Statesman”, 7 II 1964.
- ²⁶ K. Sobolewski, *Szczególnie mężczy mnie teatr – mówi Władysław Sheybal*, „Przekrój” (Kraków), 18 VII 1982, s. 8.
- ²⁷ *Mahler by Maurice Rowdon. The Arts Theatre of London*, „Plays and Players”, April 1973; B. A. Young, *Mahler*, „The Financial Times”, 17 II 1973; J. Elson, *Terrorist activities*, „The Listener”, 26 V 1977; I. Wardle, *The Old Magic Working Well. Salome. Round House*, „The Times”, 28 II 1977; *tenze, Variations on the Merchant of Venice. Open Space*, „The Times”, 18 V 1977.
- ²⁸ *„Dwa miliony funtów”. Fragmenty wspomnień Władka Sheybala*, tłum. J. Pawlikowska-Czubak, „Dziennik Polski” (Kraków), 25-26 VII 1992.
- ²⁹ L. Bobka, *Polacy na scenie londyńskiej. Sheybal jako Nietzsche*, „Dziennik Polski i Dziennik Żołnierza” (Londyn), 17 II 1988; I. Wardle, *The Eagle and the Serpent. Offstage Downstairs*, „The Times”, 25 II 1988; B. Grant, *Superman is grounded*, „Jewish Chronicle”, 12 II 1988; J. Coldstream, *Nietzsche in love*, „Daily Telegraph”, 12 II 1988; H. Hussain, *From Nietzsche with love*, „Whats On”, 10-17 II 1988; R. Hanks, *The Eagle and the Serpent. Offstage*, „The Independent”, 24 II 1988.
- ³⁰ K. Sobolewski, *Wszelki człowiek u boku Jamesa Bondy*, „Kurier Polski” (Warszawa) 1989, nr 69. Anna Korwin jest brytyjską aktorką polskiego pochodzenia. Wystąpiła w około 30 filmach i serialach tv, m.in. *Saga rodu Forsyte’ów* (1967), *Jane Eyre* (reż. Delbert Mann, 1970), *The Man Who Cried* (reż. Sally Potter, 2000). Stworzyła wysoko ocenione kreacje teatralne w: *Callus* (1994) i *Mrs. Meszaros* (2002); obie role tytułowe.

- ³¹ Władysław Sheybal (nekrolog), „Film” (Warszawa), 22 XI 1992; *Aktor. Z Władkiem Sheybalem rozmawia Krzysztof Miklaszewski*, „Dziennik Polski” (Kraków), 9-11 XI 1991.
- ³² I. Bobka, *Vladek Sheybal: oczy i głos (refleksje bardzo osobiste)*, „Dziennik Polski i Dziennik Żołnierza” (Londyn), 3 XI 1992.
- ³³ L. Bobka, *Vladek Sheybal w „Neighbours”*, „Dziennik Polski i Dziennik Żołnierza” (Londyn), 13 VIII 1992.
- ³⁴ S. Hibbin, *The Official James Bond 007 Movie Book*, London 1989, s. 24-25; J. Brosnan, *James Bond in the Cinema*, New York 1972, s. 34-35; P. Lisa, L. Pfeiffer, *The Incredible World of 007*, London 1992 (rozdz. *Interview with Vladek Sheybal*), s. 202-203.
- ³⁵ Maszynopis wspomnień Vladka Sheybala, s. 105.
- ³⁶ V. Sheybal, *Początek kariery* (tłum. Janina Pawlikowska-Czubak), „Dziennik Polski” (Kraków), 17 XI 1992.
- ³⁷ Film był adaptacją powieści Iana Fleminga pt. *Casino Royale*, do której nie mieli praw twórcy oficjalnej serii bondowskiej, Harry Saltzman i Albert R. Broccoli. Posiadał je amerykański producent Charles Feldman, który do dzieła zabrat się z rozmachem, angażując – poza plejadą gwiazd – pięciu reżyserów i dziesięciu scenarzystów (w tym nie wymienionych w czołówce Woody Allena i Billy Wildera). Cała para poszła jednak w gwizdek, chociaż sam film przyniósł pewien dochód. „Film na Świecie” 1986, nr 333 (E. Kocian, *James Bond*, s. 28).
- ³⁸ J. Baxter, *An Apalling Talent*. Ken Russell, London 1973, s. 20, 34, 217; J. Słodowski (oprac.), *Ken Russell*, Warszawa 1990, s. 10, 11, 13, 17.
- ³⁹ Warto zauważyć, że filmem tym rozpoczęła współpracę z Russellem również Izabella Teleżyńska, polska aktorka, która kilka lat wcześniej osiadła w Wielkiej Brytanii. Pod kierunkiem brytyjskiego reżysera zagrała swą najważniejszą filmową rolę, baronowej Nadziejdy von Meck, w kontrowersyjnej biografii Piotra Czajkowskiego *The Music Lovers* (*Kochankowie muzyki*, 1970). W latach następnych wystąpiła m.in. w *Ludwigu* w reż. Luchino Viscontiego (1972; jako królowa matka) oraz wielu serialach w Anglii i USA. Pojawiła się także w polskim filmie *Bestia* w reż. Jerzego Domaradzkiego (1979). Zob. M. Cybulski, *Izabella*, „Dziennik Polski i Dziennik Żołnierza” (Londyn), 14 X 1993; *Warszawa – Londyn – Hollywood*. Z Izabelą Teleżyńską rozmawia Leśław Bobka, „Dziennik Polski i Dziennik Żołnierza” (Londyn), 8 X 1983.
- ⁴⁰ I. Woodward, *Gilenda Jackson. A Study in Fire and Ice*, London 1985, s. 57-59, 71, 84, 96, 97, 100, 108; *Aktor. Z Władkiem Sheybalem rozmawia Krzysztof Miklaszewski...* dz. cyt.
- ⁴¹ Scenariusz filmu dokumentalnego *Vladek* w reżyserii Krzysztofa Miklaszewskiego, s. 8 (w posiadaniu autora).
- ⁴² M. Ciment, *John Boorman*, London – Boston 1986, s. 107-108.
- ⁴³ A. Kołodyński, *100 filmów angielskich*, Warszawa 1975, s. 144.
- ⁴⁴ Z. Broncell, *Wladek Sheybal*, „Tydzień Polski” (Londyn), 31 X 1992.
- ⁴⁵ L. Bobka, *Vladek Sheybal: oczy i głos*, dz. cyt.
- ⁴⁶ Scenariusz filmu dokumentalnego pt. *Vladek* w reż. Krzysztofa Miklaszewskiego, s. 4; *Były w moim życiu trzy kobiety... Z Władkiem Sheybalem rozmawia Krzysztof Miklaszewski...* dz. cyt.
- ⁴⁷ Por. cytowane wywiady przeprowadzone przez K. Sobolewskiego oraz katalog: *Film – Jesteśmy. Przegląd filmów artystów polskich tworzących za granicą*, pod red. E. Modrzejewskiej, Warszawa 1991, s. 75.
- ⁴⁸ K. Sobolewski, *Nasz człowiek w „Shogunie”*. Rozmowa z Władysławem Sheybalem, „Za i przeciw” (Warszawa), 15 IV 1985.
- ⁴⁹ Zob. m.in. J.E. Lewis, P. Stempel, *Cult TV. The Essential Critical Guide*, London 1993, s. 40; P. Cornell, M. Day, K. Topping, *The Guinness Book of Classic British TV*, London 1993, s. 337-338; L. Bobka, *Vladek Sheybal w „Neighbours”*, dz. cyt.
- ⁵⁰ Sheybal wystąpił w pierwszym odcinku nowej serii. Jej epizody były już dwukrotnie dłuższe i liczyły po 60 minut. Serial, realizowany w latach 1960-1968, w USA był znany pod tytułem *Secret Agent. Danger Man* należał do najpopularniejszych szpiegowskich seriali lat sześćdziesiątych. D. Rogers, *The Prisoner. Danger Man*, London 1989, s. 60.
- ⁵¹ W Polsce serial ten był bardziej znany jako *Rewolwer i melonik*. Sheybal wystąpił w jednym z odcinków ostatniej, piątej serii. Apogeum popularności serialu, przypominającego nieco filmy z Jamesem Bondem, przypadło na lata sześćdziesiąte. Bohaterowie – tajny agent brytyjskiego wywiadu (w tej roli Patrick MacNee) i jego asystentka – walczyli z wyrafinowanymi przestępcami dążącymi do zawładnięcia światem. Piąta seria była nieudaną próbą wskrzeszenia serialu po siedmioletniej przerwie. D. Rogers,

- The Complete Avengers*, London 1989, s. 234.
- ⁵² Sheybal bardzo sobie cenił rolę w tej adaptacji (grał doktora). Była ona próbą odejścia od dotychczasowego emploi, jednakże – jak wspominał – *nikt mnie nie zauważył, ponieważ byłem taki sympatyczny*. S. Gross, *Vladek Sheybal. Mr. Sinister's hypnotic hold on movie villainy*, „Daily Mail”, 30 X 1992.
- ⁵³ *All about a Prima Ballerina* – reżyseria i scenariusz Vladek Sheybal, zdjęcia George Bekes, wykonawcy: Vladek Sheybal, Gabrielle Drake, Victoria Elliott i in., Chestnut Tree Productions, czas projekcji 85 minut, Wielka Brytania 1980. *24th London Film Festival, 13-30 November 1980. Programme Notes: All About A Prima Ballerina*.
- ⁵⁴ K. Sobolewski, *Nasz człowiek z „Shoguna”*, „Kurier Polski” (Warszawa), 11-13 VI 1993.
- ⁵⁵ K. Sobolewski, *„Szczególnie mężczy mnie teatru” – mówi Władysław Sheybal...* dz. cyt.
- ⁵⁶ „Biesiada Krzemieniecka”, z. 1, Londyn 1977, s. 33, 42, 89; „Biesiada Krzemieniecka”, z. 2, Londyn 1985, s. 101-102.
- ⁵⁷ L. Bobka, *Vladek Sheybal: oczy i głos...* dz. cyt., „Wiadomości POSK” (Londyn) 1982, nr 30 oraz 1984, nr 32.
- ⁵⁸ Słuchowisko miało również premierę w Polskim Radio, w 1980 r. Wystąpili w nim Irena Eichlerówna i Andrzej Łapicki.
- ⁵⁹ L. Bobka, *Obrazy Vladka Sheybala*, „Dziennik Polski i Dziennik Żołnierza” (Londyn), 7 IX 1981. Próbę twórczości malarskiej Sheybala zob. L. Bobka, *Monoki i inne opowiadania*, projekt okładki i rysunki Vladek Sheybal-Skibiński, London 1983.
- ⁶⁰ Scenariusz filmu dokumentalnego pt. *Vladek* w reż. Krzysztofa Miklaszewskiego, s. 2 (część: *Teksty do Vladka*).
- ⁶¹ Przykładowo: *Vladek Sheybal*, „Daily Telegraph”, 28 X 1992; S. Gross, *Vladek Sheybal. Mr. Sinister's hypnotic hold on movie villainy*, „Daily Mail”, 30 X 1992; *Obituaries. Vladek Sheybal*, „The Times”, 16 XI 1992; I. Flintoff, *Obituary. Vladek Sheybal. A Very Polish Practitioner*, „The Guardian”. W języku polskim m.in.: L. Bobka, *Vladek Sheybal: oczy i głos...* dz. cyt.; Z. Broncell, *Wladek Sheybal...* dz. cyt.; Z. Łączkowski, *Władysław Sheybal*, „Słowo. Dziennik Katolicki”, 25 I 1993; W. Sadowy, *Myślami był nudal w kraju*, „Życie Warszawy” 1992, nr 256; B. Kosińska, *Władysław Sheybal*, „Kwartalnik Filmowy” 1993, nr 1; „Film”, 22 XI 1992.
- ⁶² Sheybal należy do wąskiego grona polskich aktorów, obecnych w najważniejszych na Zachodzie leksykonach, słownikach i encyklopediach filmowych. Por. np. *Halliwel's Filmgoers Companion*, 11 wyd., wyd. by J. Walker, London 1995; J. Oliviero, *Motion Picture Players Credits. Worldwide Performers of 1967 through 1980 with Filmographies of their Entire Careers*, London 1991; D. Quinlan, *The Illustrated Directory of Film Character Actors*, London 1992; *Who's Who on the Screen*, London – New York 1983; *The Illustrated Who's Who of the Cinema*, New York 1983.
- ⁶³ Przy opracowaniu biografii korzystałem również z materiałów udostępnionych mi przez Rodzinę Władysława Sheybala (brata Kazimierza z Warszawy i p. dr Janinę Pawlikowską-Czubak z Krakowa), Lesława Bobkę z Londynu, Rafała Dajbora z Warszawy oraz p. red. Krzysztofa Miklaszewskiego. Im wszystkim winien jestem gorące podziękowania. Wiele materiałów udało mi się pozyskać podczas pobytu stypendialnego w Wielkiej Brytanii w 1995 r.

FILMOGRAFIA

- 1956** – *Kanał*, reż. Andrzej Wajda, Polska (Kompozytor Michał)
 – *Trzy kobiety*, reż. Stanisław Różewicz, Polska (Gestapowiec)
- 1959** – *Man of Rope*, reż. Michael Elster i Laszlo Marton, Wielka Brytania, krótkometrażowy, premiera 1961; pierwotny tytuł: *Until Death Follows* (Więzień oczekujący na wykonanie wyroku śmierci, główna rola)
- 1960** – *I Pagliacci*, reż. Michael Leeston-Smith, Wielka Brytania, opera, producent, TV
- 1961** – *The Ring of Truth*, reż. John Llewellyn Moxey, Wielka Brytania, w cyklu: *Play of the Week*, TV (Mr. Prizborski)
 – *Television Playhouse: Jeannette*, Wielka Brytania, reżyseria i adaptacja, TV
 – *A Brother for Joe*, Wielka Brytania, serial TV, reżyseria (6 odcinków)
 – *The Purgatory*, Wielka Brytania, opera, reżyseria, TV
- 1962** – *Television Playhouse: Choice of Weapons*, Wielka Brytania, reżyseria, TV
- 1963** – *From Russia with Love*, reż. Terence Young, Wielka Brytania (Kronsteen)
 – *The Birth of a Private Man*, Wielka Brytania, reż. Don Taylor, TV (polski pisarz Jurek Stypulkowski)
- 1964** – *Camino Real*, reż. Henry Kaplan, Wielka Brytania, w cyklu TV: *Play of the Week* (Gutman)
 – *Danger Man*, Wielka Brytania, serial TV, odcinek: *Fish on the Hook*, reż. Robert Day (Tewflick)
 – *R 3*, Wielka Brytania, serial TV, odcinek: *A Whole Lot of Reason*, reż. Peter Dawes (Jan Wolkowski)
 – *The Human Jungle*, Wielka Brytania, serial TV, odcinek: *Wild Goose Chase*, reż. Vernon Sewell (William Jones)
- 1965** – *Return from the Ashes*, reż. Jack Lec-Thompson, Wielka Brytania (Szeft klubu szachowego)
 – *The Debussy Film*, reż. Ken Russell, Wielka Brytania, TV (2 role – Pierre Louys; reżyser filmowy)
 – *Stateless*, Wielka Brytania, prod. Rex Firkin, w cyklu TV: *Front Page Story* (George Litdz)
 – *The Man in Room 17*, Wielka Brytania, serial TV, odcinek: *Tell the Truth*, reż. Richard Everitt (Max Opals)
 – *The Schloss Belt*, Wielka Brytania, reż. John Frankau, w cyklu TV: *Mogul* (Lenz)
- 1966** – *The Man in Room 17*, Wielka Brytania, serial TV, odcinek: *How to Rob a Bank – And Get Away with It*, reż. Claude Whatham (Yasha Saroya)
 – *Baron*, Wielka Brytania, serial TV, odcinek: *And Suddenly You're Dead*, reż. Cyril Frankel (Reiner)
 – *The Saint*, Wielka Brytania, serial TV, odcinek: *The Helpful Pirate*, reż. Roy Baker (Nikita Roskin)
- 1967** – *Billion Dollar Brain*, reż. Ken Russell, Wielka Brytania (Dr Eiwort)
 – *Casino Royale*, reż. Val Guest, Kenneth Hughes, John Huston, Joseph McGrath, Robert Parrish, Wielka Brytania (Przedstawiciel Le Chiffre'a)
 – *The Gates to Paradise/Vrata raja*, reż. Andrzej Wajda, Wielka Brytania – Jugosławia, asystent reżysera
- 1968** – *Deadfall*, reż. Bryan Forbes, Wielka Brytania (Dr Delgado)

- *The Limbo Line*, reż. Samuel Gallu, Wielka Brytania (Oleg)
- *To Grab the Ring (Enkele reis voor Alfred)*, reż. Nikolai van der Heyde, Holandia (Smith)
- *Mosquito Squadron*, reż. Boris Sagal, Wielka Brytania (nazistowski oficer porucznik Schack)
- *The Champions*, Wielka Brytania, serial TV, odcinek: *The Dark Island*, reż. Cyril Frankel (Max Kellor)
- 1969** – *Doppelganger (Journey to the Far Side of the Sun)*, Wielka Brytania, reż. Robert Parrish (Dr Beauville)
- *Leo the Last*, reż. John Boorman, Wielka Brytania (Laszlo)
- *Women in Love*, reż. Ken Russell, Wielka Brytania (Loerke)
- *Dance of the Seven Veils: A Comic Strip in Seven Episodes on the Life of Richard Strauss*, reż. Ken Russell, Wielka Brytania, w cyklu TV: *Omnibus* (Joseph Goebbels)
- *Callan*, Wielka Brytania, serial TV, odcinek: *Little Bits and Pieces of Love*, reż. Peter Sasdy (Polak Dicer)
- *Strange Report*, Wielka Brytania, serial TV, odcinek: *Report 7931: Sniper – When is Your Cousin Not?*, reż. Peter Medak (Kulik)
- 1970** – *The Last Valley*, reż. James Clavell, Wielka Brytania (Mathias)
- *Puppet on a Chain*, reż. Geoffrey Reeve i Don Sharp, Wielka Brytania (Meegeren)
- *A Distant Thunder*, reż. James Ferman, Wielka Brytania, w cyklu TV: *Play for Today* (Hans Weider)
- *The Fall of Venice*, reż. John Gibson, Wielka Brytania, TV (Casanova)
- *UFO*, Wielka Brytania, serial, TV, odcinki: *Exposed*, reż. David Lane, *The Cat with Ten Lives*, reż. David Tomblin, *Kill Straker*, reż. Alan Perry, *Psycho Bombs*, reż. Jeremy Summers (Dr Doug Jackson)
- 1971** – *The Boy Friend*, reż. Ken Russell, Wielka Brytania (Producent filmowy De Thrill)
- *Pilatus und andere – ein Film für Karfreitag*, reż. Andrzej Wajda, RFN, TV, pokazywany także w kinach (Kajfasz)
- *The Spy's Wife*, reż. Gerry O'Hara, Wielka Brytania, krótkometrażowy (Vladek)
- *UFO*, Wielka Brytania, serial TV, odcinki: *The Man Who Came Back*, reż. David Lane, *Timelash!*, reż. Cyril Frankel, *Ordeal*, reż. Ken Turner, *Court Martial*, reż. Ron Appleton, *Reflections in the Water*, reż. David Tomblin, *The Long Sleep*, reż. Jeremy Summers (Dr Doug Jackson)
- 1972** – *Innocent Bystanders*, reż. Peter Collinson, Wielka Brytania (Aaron Kaplan)
- *Scorpio*, reż. Michael Winner, USA (Zemetkin)
- *Invasion: UFO*, reż. Gerry Anderson, Wielka Brytania, zmontowana wersja jednoczęściowa serialu *UFO*, po latach na rynku video (Dr Doug Jackson)
- *The Protectors*, Wielka Brytania, serial TV, odcinek: *Brother Hood*, reż. Don Chaffey (Sandor Karoleon)
- *The Main Chance*, serial TV, występ gościny między 1970 a 1972
- 1974** – *Il Bacio*, reż. Mario Lanfranchi, Włochy (Portier hotelowy)
- *Gulliver's Travels*, reż. Peter Hunt, Wielka Brytania–Belgia, premiera 1976 (głos jednej z animowanych postaci)
- *S.P.Y.S.*, reż. Irvin Kershner, Wielka Brytania–USA (Szef KGB Borisenko)
- *QB VII*, reż. Tom Gries, USA, serial TV (Egon Sobotnik)

- *The Deep Blue Sea*, reż. Rudolph Cartier, Wielka Brytania, w cyklu TV: *Play of the Month* (Doktor)
- *Dial M for Murder*, Wielka Brytania, serial TV, odcinek: *The Man in the Middle*, reż. Gilchrist Calder (Yerimenko)
- *Napoleon and Love*, Wielka Brytania, serial TV, odc. *Marie Walewska*, reż. Jonathan Alwyn (Książę Józef Poniatowski)
- *No – Honestly*, Wielka Brytania, serial TV, odcinek: *Only Make Believe*, reż. David Ashey (Giovanniani)
- 1975** – *Bordella*, reż. Pupi Avati, Włochy (Checco Brandani)
- *The Sell-Out (The Set-Up)*, reż. Peter Collinson (Wielka Brytania–Izrael–Włochy (Holender, płatny zabójca)
- *The Wind and the Lion*, reż. John Milius, USA (Pasza Tangeru)
- 1976** – *Hamlet*, reż. Celestino Coronado, Wielka Brytania (3 role – Pierwszy Aktor; Aktor grający Królową; Lucianus)
- *The New Avengers*, Wielka Brytania, serial TV, odcinek: *Cat amongst the Pigeons*, reż. John Hough (Zarcardi)
- *Rogues' Rock*, Wielka Brytania, serial TV (Ivanov)
- 1977** – *Exorcist II: The Heretic*, reż. John Boorman, USA (głos demona Pazuzu)
- *The Kitchen*, reż. Alvin Rakoff, Wielka Brytania, w cyklu TV: *Play of the Month* (Właściciel)
- *Night of the Marionettes*, reż. Alan Cooke, Wielka Brytania, w serii TV: *Supernatural* (Hubert, spadkobierca Frankensteinów)
- 1978** – *Avalanche Express*, reż. Mark Robson, Irlandia–RFN–USA, ukończony 1979 (Zarubin)
- *Running Blind*, Wielka Brytania, serial TV, 3 odcinki, reż. William Brayne (Kennikin, jedna z głównych ról)
- 1979** – *The Lady Vanishes*, reż. Anthony Page, Wielka Brytania (Kierownik pociągu)
- *Ghost Sonata*, reż. Philip Saville, Wielka Brytania, TV (Bengtsson)
- *Quest of Eagles*, reż. Bob Hird, Wielka Brytania, serial TV, 7 odcinków (polski ksiądz, jedna z głównych ról)
- 1980** – *All about a Prima Ballerina*, reż. Vladek Sheybal, Wielka Brytania, także scenariusz i główna rola (Marcus)
- *The Apple*, reż. Menachem Golan, USA (Boogalow)
- *Shogun*, reż. Jerry London, USA–Japonia, serial TV, także wersja kinowa 1981 (Kapitan Ferriera)
- 1982** – *Feuer und Schwert – Die Legende von Tristan und Isolde*, reż. Veith von Fürstenberg, RFN–Irlandia (Andret)
- *Funny Money*, reż. James Kenelm Clarke, Wielka Brytania–USA
- *Smiley's People*, reż. Simon Langton, Wielka Brytania, serial TV (Otto Leipzig)
- 1983** – *The Jigsaw Man*, reż. Terence Young, Wielka Brytania (Generał KGB Zorin)
- *Where is Parsifal?*, reż. Henri Helman, Wielka Brytania (Magik Morjack)
- 1984** – *Memed My Hawk*, reż. Peter Ustinov, Wielka Brytania–Jugosławia (Turek Ali, wiejski mędrzec)
- *Red Dawn*, reż. John Milius, USA (Sowiecki generał Bratchenko)
- *Let's Parlez Franglais*, reż. Maurice Kanareck, Wielka Brytania, TV (Uprzejmy klient)

– *Dr Mabuse*, teledysk niemieckiej grupy „Propaganda”, album: *A Secret Wish*, RFN

1986 – *Lord Mountbatten: The Last Viceroy*, reż. Tom Clegg, Wielka Brytania, serial TV (Mohammed Ali Jinnah, przywódca Pakistanu)

– *The Lost Secret*, reż. Peter Sykes, Wielka Brytania, serial TV przeznaczony do nauki języka angielskiego (Profesor Basil Sline, jedna z głównych ról)

– *The End*, reż. Patrick Keiller, krótkometrażowy, Wielka Brytania (głos)

1988 – *Le Bateau-Bar*, reż. Frederic Tangy, Francja, krótkometrażowy (Pierre, jedna z głównych ról)

1989 – *Champagne Charlie*, reż. Allan Eastman, Kanada–Francja, serial TV (Hrabia Plasky)

– *Freitag*, RFN*

1990 – *After Midnight*, reż. Shani S. Grewal, Irlandia (Kierownik nocnego hotelu)

– *Strike It Rich*, reż. James Scott, Wielka Brytania–USA (Kinski)

1992 – *Double X: The Name of the Game*, reż. Shani S. Grewal, Wielka Brytania (Właściciel lombardu)

– *Le Baron de la Bastille*, reż. Frederic Tangy, Francja*

– *La nuit*, Francja*

– *Neighbours*, Australia, serial TV, udział w 3 odcinkach (Francuz)

– *The Bill* (Wielka Brytania, serial TV, odc. *Sympathy for Devil*, reż. Sheree Folkson) (Lederman).

Przy opracowaniu filmografii korzystałem ze wskazówek pani red. Beaty Kosińskiej-Krippner z „Kwartalnika Filmowego”, której w tym miejscu pragnę serdecznie podziękować. Za podstawę, poza publikacjami cytowanymi w przypisach, posłużył maszynopis sporządzony przez Władka Sheybala rok przed śmiercią, będący wyszczególnieniem jego dokonań jako aktora, reżysera i pedagoga (kserokopia maszynopisu w posiadaniu autora). W kilku przypadkach (oznaczono je symbolem *) nie udało się podanych przez Sheybala tytułów zweryfikować w innych źródłach. W odniesieniu do pozycji telewizyjnych, filmografia może być niekompletna. Por. też stronę w internecie: <http://us.imdb.com/Name?Sheybal,+Vladek> (filmografia złożona z 57 pozycji).